

УДК 351.854-055.2:37(477)(091)

**Олена Ільченко,**  
м. Полтава

## **ЖІНОЧА БЛАГОДІЙНІСТЬ В ОСВІТІ УКРАЇНИ КРІЗЬ ОЦІНКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

*У статті здійснено історико-педагогічну оцінку жіночого благодійного досвіду в освіті України XVII – останньої чверті XVIII ст. Параметрами оцінки жіночої благодійності обрано: а) розширення мережі шкіл, покращення їх матеріальної бази; б) здатність навчальних закладів надати якісну підготовку учням; в) рівень фінансового забезпечення освітньої установи; г) виховання духовно-моральних цінностей людини, формування її внутрішньої потреби і переконань розвивати освітню галузь на засадах милосердя і гуманності. При визначенні даних параметрів враховано і фактори, що мають вплив на їхнє формування. До них віднесено: рівень розвитку суспільства, соціально-політичні умови, стан економіки в країні, визначені пріоритети в освітній політиці, місце держави на міжнародній арені. Сучасну оцінку досвіду благодійної діяльності жінок в освіті України означеного періоду здійснено з позицій її осмислення, як: 1) духовно-морального феномену; 2) історико-педагогічного феномену; 3) соціально-громадського феномену; 4) соціально-економічного феномену.*

***Ключові слова:** благодійність, жіноча благодійність в освіті, історико-педагогічний досвід, історико-педагогічна оцінка.*

**Постановка проблеми.** За ствердженням дослідників історії педагогіки (Л. Березівська, М. Богуславський, М. Демков, О. Піскунов, З. Равкін, О. Сухомлинська та ін.), використання

історико-педагогічного досвіду в сучасних умовах є важливим джерелом обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку парадигми освіти ХХІ ст. «Лише історичний аспект, – зазначає О. Сухомлинська (2003), – генеза феноменів, що розглядаються, відкриють природу явищ в усій їх повноті і значущості...» (с. 10). У зв'язку з цим перетворення сучасної національної системи освіти, яка є стратегічним ресурсом суспільства, «найбільш масштабною і людиномісткою сферою українського соціуму, визначальним чинником його політичної, соціально-економічної, культурної й наукової організації» (Національна доктрина розвитку освіти (витяг), 2005, с. 3), потребує ґрунтовного аналізу та узагальнення її історико-педагогічного досвіду.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Організація науково-пошукової роботи щодо вивчення історико-педагогічного досвіду жіночої благодійності, аналізу єдності теорії і практики благодійних ініціатив зумовила використання широкої джерельно-інформаційної бази. Особливу увагу зосереджено на працях гендерної зорієнтованості на «жіночу проблематику», в яких у різних контекстах висвітлюються окремі аспекти теорії та історії благодійної діяльності жінок досліджуваного періоду. Серед таких робіт у поле нашого зору потрапили авторитетні праці відомого ученого ХІХ ст. М. Костомарова «Нарис домашнього життя та морів великоруського народу в ХVІ – ХVІІ ст.», історичні дослідження О. Лазаревського «Люди старої Малоросії», «Нариси, помітки й документи з історії Малоросії», О. Левицького «Нариси народного життя в Малоросії», С. Шашкова «Нариси історії руської жінки», праці польського історика Й. Ролле (Антонія І) «Українські жінки», «Жінки при Чигиринському дворі»; роботи французького інженера, етнографа, картографа Гійома Левассера де Боплана «Опис України» й ін., у яких дослідники на тлі вивчення питань історії українського жіноцтва торкаються проблеми участі жінок у благодійній діяльності.

У руслі вивчення теорії та історії жіночого руху в Україні певні аспекти благодійних ініціатив жінок висвітлюються в солідних наукових роботах М. Богачевської «Дума України – жіночого роду», Н. Полонської-Василенко «Видатні жінки

України», Л. Смоляр «Жіночі студії в Україні: жінка в історії та сьогодні», О. Лугового «Визначне жіноцтво України», у працях за редакцією В. Борисенко «Українки в історії», «Українки в історії: нові сторінки» й ін. Суттєвим доповненням до зображення жінок досліджуваної доби й, зокрема жінок-меценаток, стали роботи Л. Андрієнко, С. Геника, О. Гуржія, О. Козулі, О. Кривошия, О. Лобур, З. Хижняк, Ю. Хорунжого й ін. Вважаємо за доцільне виділити окремі праці персонологічного характеру, які присвячені життєпису та зображенню конкретних історичних постатей жінок. Серед таких досліджень цінними для нас стали роботи В. Біднова, О. Гуржія, О. Дзюби, О. Кривошия, О. Лазаревського, О. Левицького, З. Хижняк й ін.

Чільне місце серед широкого масиву наукових праць, на які звернено увагу, займають дослідження польських учених різних часів, у яких висвітлено історію розвитку українського шкільництва, а також роль благодійності і, зокрема жінок, у цьому процесі (Р. Даровські, В. Добровольська, С. Кардашевич, Ж. Культіс, Х. Кавальська, Й. Коханович, К. Лен, Й. Лукашевич, С. Ольшак, Р. Пельцер, К. Пуховські, К. Харлампович, А. Яблоновські й ін.).

**Мета статті.** У статті маємо намір осмислити минуле жіночої благодійності з позицій наукової педагогіки, об'єктивно оцінити історичні реалії, неупереджено вивчити особливості генезису історико-педагогічних надбань досліджуваних століть. Із цією метою за основу «виходу в сучасність» (З. Равкін) нами взято третій підхід, запропонований російським ученим З. Равкіним (1993), сутність якого полягає в аналітично-синтетичному узагальненні конкретного історичного процесу (факту, явища), близького за значенням та умовами перебігу до певної події у сфері сучасної освіти (с. 7). Проведений аналіз специфіки історико-педагогічного контексту досліджуваної доби, а також виявлення особливостей розвитку вітчизняної освіти на сучасному етапі показали співзвучні тенденції в загальних підходах щодо реалізації стратегічної мети і завдань національної системи освіти на початку третього тисячоліття.

**Виклад основного матеріалу.** Часовий вимір XVII – останньої чверті XVIII ст. був складним і суперечливим етапом відчайдушної боротьби волелюбного українського народу за своє

ідейно-політичне, соціально-економічне, національно-релігійне, духовно-культурне визволення від польсько-шляхетського поневолення та московського царського, згодом імперського утиску; спробою ствердження історично існуючих в Україні демократично-республіканських козацьких «прав і вольностей»; намаганням об'єднати всі українські землі у межах соборної національної держави.

Освітня галузь в Україні того часу залишалася в центрі уваги найкращих представників національної еліти. З одного боку, вона спиралася на православно-візантійські традиції Київської Русі, з іншого, – на західноєвропейську модель освітньої культури в «... їх синтезі зі специфікою українських соціально-культурних процесів тогочасного життя...» (Сухомлинська, 2003, с. 54). Саме для козацької доби («доби українського бароко») характерними були «... риси порубіжжя, коли власне, своє витворювалося із залученням європейських ідей гуманізму і раннього просвітництва з відчутною опорою на власні пошуки сутності людини та її місця в світі. Людина як духовний і тілесний феномен стає ключовою ознакою цього періоду» (Сухомлинська, 2003, с. 55). В руслі такої освітньої ідеології відбувалося становлення і розвиток «нової» школи, яка поєднувала здобутки західноєвропейських духовних цінностей із традиціями давньоруської освіти і культури, яка забезпечувала практично повну грамотність населення, вітчизняну вищу освіту для молодого покоління патріотів, здатних протистояти будь-якому пригнобленню й спроможних вибороти існування вільної, незалежної і самостійної України.

Ці ідеї минулого співзвучні з положеннями, задекларованими у діючих нормативних актах в освітній галузі, зокрема в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. У документі значиться, що освіта, як соціальна основа, що «... відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал народу, виховує патріота і громадянина країни» (Національна доктрина, 2005, с. 3), має належати до найважливіших напрямків державної політики України. З огляду на окреслені пріоритети, найважливішим для держави в Національній стратегії визначено «... виховання людини

інноваційного типу мислення та культури, проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави» (Національна стратегія, с. 86). Здійснення цього процесу не можливе без формування глибокого патріотизму особистості, її активної громадянської позиції, почуття обов'язку, відповідальності та соціальної справедливості.

Як бачимо, спільність педагогічних принципів та ідей минулого і сучасного, зокрема таких, як доступність, якість, конкурентоспроможність, демократичність, народність освіти, її національний, гуманістичний характер, людиноцентризм, єдність традиційного та інноваційного, здатність до модернізації і розвитку й ін., свідчить про високу духовність і культуру українського народу впродовж століть, його споконвічну мудрість і прагнення жити у вільній, демократичній і процвітаючій Україні. Лише в такій державі освіта утверджує національну ідею та сприяє зміцненню авторитету й формуванню позитивного іміджу країни. Тож аксіома українського суспільства «вільна людина – розвинене громадянське суспільство – сильна держава» була, є і залишиться для нашого народу відбитком його ментальної природи, свідченням волелюбного і незалежного характеру.

Водночас, як можемо спостерігати з реалій сьогодення, на тлі позитивних соціально-політичних, ідеологічних, освітньо-культурних трансформацій нинішній рівень освіти в Україні не має можливості в повній мірі забезпечити виконання функції «ключового ресурсу» соціально-економічного розвитку країни та підвищення її добробуту. На наш погляд, особливо критичним у цьому аспекті виявляється: по-перше, не достатня престижність освіти і науки в суспільстві, а відтак, слабка мотивація громадськості та бізнесових структур до інвестування освітньої галузі; по-друге, стрімке падіння суспільної моралі, бездуховність і низька культура поведінки значної частини громадян, у яких відсутнє почуття відповідальності та обов'язку, безкорисливе, милосердне бажання допомоги і захисту, а отже, – культура благодійної діяльності як духовно-морального феномену.

Слідуючи концепції дослідження, в якості дієвого важеля розбудови та розвитку освітньої галузі України XVII – останньої

чверті XVIII ст. обґрунтовуємо жіночу благодійну діяльність. Як складний історико-педагогічний процес визначаємо її як добровільну, безкорисну, соціально-значущу діяльність, що базується на принципах гуманності, милосердя, жертвовності, любові до ближнього, кордоцентричності, гласності й скеровується на пожертви в підтримку та розвиток освітньої галузі України. Гендерний аспект, що зосереджує увагу на «жіночій складовій» суспільних процесів і трансформацій, підкреслює важливість проведеного дослідження.

Параметрами оцінки історико-педагогічного досвіду жіночої благодійності в Україні XVII – останньої чверті XVIII ст. нами обрано: а) розширення мережі шкіл, покращення їх матеріальної бази; б) здатність навчальних закладів надати якісну підготовку учням; в) рівень фінансового забезпечення освітньої установи; г) виховання духовно-моральних цінностей людини, формування її внутрішньої потреби і переконань розвивати освітню галузь на засадах милосердя і гуманності. При визначенні даних параметрів враховуємо і фактори, що впливають на їхнє формування. До таких варто віднести: рівень розвитку суспільства, соціально-політичні умови, стан економіки в країні, визначені пріоритети в освітній політиці, місце держави на міжнародній арені. У контексті зазначеного, сучасну оцінку досвіду благодійної діяльності жінок в освіті України XVII – останньої чверті XVIII ст. здійснюємо з позицій її осмислення, як: 1) духовно-морального феномену; 2) історико-педагогічного феномену; 3) соціально-громадського феномену; 4) соціально-економічного феномену.

Оцінюючи благодійність жінок в освіті XVII – останньої чверті XVIII ст. як **духовно-моральний феномен**, слід зауважити, що в досліджуваній період, коли превалював релігійний світогляд, мораль людей являла собою сукупність релігійних духовних понять, принципів, етичних норм і цінностей, якими вони керувалися в житті. Для тих часів бути добропорядним християнином – означало бути благодійником, який не лише дбав про те, щоб доброю справою підняти рівень суспільного благополуччя, а й про те, щоб підняти рівень власної духовної досконалості. «Дай тому, хто в тебе просить, а хто хоче позичити в тебе, не відвертайся» – ці слова Христа виражали основу

«милосердних справ» того часу і були моральним імперативом, що визначав сутність вчинку особистості.

У ході дослідження встановлено, що християнський контекст благодійної діяльності XVII – останньої чверті XVIII ст. набував особливих ознак у зв'язку з участю в цьому процесі жінок, які робили його більш релігійним, гуманним, духовним, кордоцентричним, жертвним. Нами з'ясовано, що впродовж культурно-історичного розвитку суспільства саме жінками, завдяки їхній чуйності, сердечності, турботливості, самовідданості, створювався специфічний простір духовності й моралі, де найбільш вдало трансформувалися внутрішньо-емоційні потреби людини творити добро в конкретно-практичні дії реальної допомоги. Тож, доходимо висновку, що «милосердна природа» благодійності, поєднана з «ментальною природою» жінок закладали парадигмальні основи жіночої благодійності в освіті як духовно-морального феномену.

Уважаємо за потрібне підкреслити, що особливістю духовно-морального феномену благодійної діяльності є те, що в усі часи національних криз і негараздів вона була тією, майже єдиною силою, що «згуртовувала» суспільство, допомагала йому вистояти і пережити скрутні часи, зберегти етнічну самобутність, національні традиції, освіту і культуру.

Оцінюючи благодійну діяльність із позицій духовності й моралі, можемо стверджувати, що в сучасних умовах «комерціалізації» і «ринковизації» освіти певною мірою нівелюються одвічні християнські цінності милосердності, жертвності, безкорисливості, любові до ближнього, що створює загрозу появи бездуховності, меркантильності, нехтування моральних, правових, соціальних норм суспільства. У свою чергу, це спричинює зміщення акцентів мотивації благодійної діяльності в бік раціоналізму, надмірного прагматизму, особистої вигоди та заробітку; зумовлює перетворення «милосердних справ» в «данину моді» або рекламування винятково свого імені (назви), торгової марки; популяризацію чи зміцнення іміджу власної підприємницької діяльності. Принцип «Ти – мені, я – тобі» стає домінуючим над ідеєю «безкорисливого милосердя».

Таким чином, духовно-моральне відродження українського суспільства в цілому та освітньої галузі зокрема сьогодні є вкрай актуальним і необхідним. Ці процеси безпосередньо пов'язані з благодійною діяльністю в освіті; вони взаємозумовлюють, взаємовпливають і взаємодоповнюють один одного. Розвиваючи сектор благодійних ініціатив в освітній галузі ХХІ ст., слід звернути вагу на підтримку національних освітньо-культурних програм, проектів, громадських ініціатив, які виховують у молодого покоління добро, милосердність, жертвовність; на підготовку педагогічних кадрів, які формують у дітей стійкі моральні якості та духовні цінності; на заснування приватних і фінансування державних навчальних закладів, які не лише є освітніми осередками, а й центрами формування духовності й моралі молоді (школа духовного розвитку, гуртки та літні табори козацького виховання, гуртки духовного співу, просвітницькі, військово-патріотичні, туристично-краєзнавчі, декоративно-ужиткові та образотворчого мистецтва) й ін. Така підтримка духовно-морального напрямку благодійних ініціатив в освіті, скерована на формування духовних і моральних якостей підростаючого покоління, загалом сприяє вихованню майбутніх благодійників, добровольців, меценатів української держави, які в подальшому мають розвивати її міць, добробут; стверджувати міжнародний авторитет і формувати позитивний імідж.

Осмислення благодійної діяльності жінок у площині ***історико-педагогічного сприйняття*** дає можливість проаналізувати цей феномен у контексті розвитку освітньої галузі України ХVІІ – останньої чверті ХVІІІ ст. й визначити суттєві моменти для формування сучасного освітнього простору.

Як нами зазначалося, освітня галузь в Україні досліджуваного часу ґрунтувалася на поєднанні православних традицій Київської Русі із західноєвропейською парадигмою освітньої культури, що в перспективі давало можливість виховати нове покоління освічених людей, здатних ідеологічно протистояти польсько-шляхетському поневоленню та утискам російської імперії. Саме в руслі такої освітньої ідеології зароджуються перші інноваційні для того часу православні осередки: Острозька греко-слов'яно-латинська академія та школа Львівського Свято-



Успенського братства. Ці заклади стали зразком для заснування мережі подібних установ: школи Луцького Хрестовоздвиженського братства, Києво-Могилянського колегіуму, згодом академії; Вінницького, Гоцинського, Кременецького, Чернігівського, Переяславського колегіумів й ін.

Модернізація системи освіти XVII – останньої чверті XVIII ст. безпосередньо впливала на розвиток благодійних ініціатив приватних осіб і залежала від них. У ході дослідження зроблено висновок, що саме благодійна діяльність виступала дієвим важелем розбудови та розвитку національної освіти на українських землях розглядуваного періоду. Соціальне усвідомлення необхідності її розбудови як суттєвого чинника збереження самобутньої культури і традицій, формування духовності та етичних цінностей українського народу привертало увагу багатьох патріотично налаштованих громадян, значна частина з яких були жінки. Тож, осмислення обраної проблеми в історико-педагогічному вимірі дає підстави розглядати освітній процес XVII – останньої чверті XVIII ст. в поєднанні з основними завданнями національно-визвольної боротьби українського народу за свободу, волю і незалежність, а отже, встановити тісний взаємозв'язок між благодійною діяльністю жінок, освітньою галуззю України та національно-визвольним рухом.

Екстраполюючи історико-педагогічний вимір жіночої благодійної діяльності на освітню галузь XXI ст., знаходимо багато спільного, зокрема в усвідомленні соціальної необхідності й важливості розбудови та розвитку національної освіти як «стратегічного ресурсу соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів тощо» (Національна стратегія, 2013, с. 86). Ці процеси формуються адекватно сучасним інтеграційним та глобалізаційним тенденціям і нерозривно пов'язані із входженням вітчизняної системи освіти до європейського та світового освітнього простору.

Водночас, як свідчать реалії сьогодення, українське суспільство XXI ст. не повною мірою забезпечило престижність освітньої галузі, як це було за часів XVII – останньої чверті XVIII ст. Проблеми освіти в рейтингах пріоритетних сфер благодійної

діяльності з-поміж соціального захисту, підтримки громадських ініціатив, культури, дозвілля сьогодні займають останні місця, що стало наслідком низької мотивації громадськості та бізнесових структур до інвестування освітнього сектору. У зв'язку з цим першорядним завданням для українського суспільства на порозі третього тисячоліття має стати підвищення престижності та конкурентоспроможності освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, кожного громадянина (Національна стратегія, 2013, с. 86); популяризація благодійності в освітній галузі; виховання культури благодійної діяльності; творче використання багатого історико-педагогічного досвіду «безкорисливого служіння кращих представників вітчизняної громадськості на освітянській ниві» (Друганова, 2009, с. 405).

Оцінюючи благодійність жінок в освіті XVII – останньої чверті XVIII ст. як *соціально-громадський феномен*, акцентуємо увагу на сфері громадської активності, до якої належить сектор благодійної діяльності. У цьому контексті основною мотиваційною силою благодійних учинків людини виступає не «спасіння власної душі та покаяння перед Богом», а почуття соціальної справедливості, відповідальності, громадського обов'язку і свободи; усвідомлення необхідності збереження самобутньої культури і традицій, формування духовності й етичних цінностей українського народу через розбудову та розвиток національної галузі освіти. Погляд на благодійність як на форму громадянської свободи та ініціативи розкриває закономірність між рівнем благодійності як соціальної практики та свободою економічних суб'єктів самостійно розпоряджатися своїми капіталами і майном, скеровуючи їх на той чи інший об'єкт благодійності. Тож, масштабність благодійної діяльності стає тим більшою, чим вищий кредит довіри, взаємозв'язок та взаємодія між державою і громадянським суспільством.

У досліджуваній період пріоритетною формою організації благодійної діяльності жінок була приватна, яка персоніфікувалася з конкретною особою, окремими родинами або династіями. Ця допомога надавалася об'єктам благодійної підтримки або безпосередньо, або через різні громадські об'єднання того часу: міщанські братства, церковні, монастирські громади тощо.

Відтак, можемо говорити про окремі прояви громадської жіночої благодійності, яка діяла за принципами добровільності, безкорисності, жертвовності та була праобразом у майбутньому жіночих благодійних фондів, організацій, товариств, спілок тощо.

У цілому участь прогресивної частини жінок у благодійному процесі в освіті XVII – останньої чверті XVIII ст. ми розцінюємо як прояв їхньої громадської позиції і мужності, особистої відповідальності і обов'язку, патріотизму і свободолюбства, які вони скеровували на боротьбу українського народу за свободу, волю і незалежність. Серед таких жінок, які становили «ядро нації, зберігали її ментальність і цілісність» (С. Геник), ми називаємо імена Ганни Гойської, Галшки Гулевичівни, Раїни Могилянки-Вишневецької, Раїни Соломирецької-Гойської, Раїни Козерад-Боговитиної Ярмолинської, Марини Мокієвської-Мазепи (у чернецтві Марія-Магдалена Мазепина), Анастасії Скоропадської, Наталії Розумовської, Наталії Долгорукої (у схимі Нектарія) й ін. Благодійна діяльність цих жінок скеровувалась не лише на допомогу окремих нужденних верств населення, а й передусім на поліпшення умов громадського життя, виконання важливих функцій розвитку суспільства, країни і нації в цілому. Отже, тут ми бачимо приклад поєднання «милосердної природи» благодійності з її «громадською сутністю», з чого робимо висновок про те, що «рівень розвитку благодійності залежить не скільки від багатства багатих і бідності бідних, а напряду залежить від рівня розвитку громадської свободи та ініціативи в країні» (Благотворительность в России, 2004, с. 16).

Такими чином, розвиваючи сектор благодійних ініціатив в освіті України XXI ст., слід зважати на аксіому «вільна людина – розвинене громадянське суспільство – сильна цивілізована держава», що робить акцент на громадській сутності благодійності і передбачає виховання громадянської культури населення, його патріотизму, соціальної відповідальності, обов'язку на засадах егалітаризму і паритетної рівності. У свою чергу це змінює сучасну природу благодійних практик (з милосердної на громадську), яка сьогодні є основою для розвитку концепції системної благодійності, сучасного інституту волонтерства, соціальної відповідальності бізнесу, формування громадської думки щодо

благодійних ініціатив, фандрайзингу як перспективної стратегії благодійної діяльності в освіті тощо. У зв'язку з цим концептуальними засадами сучасної благодійної діяльності стає гуманізм, демократизм, плюралізм, прозорість, партнерство, солідарність, інноваційність, системність, відповідальність, суспільна довіра, толерантність, гендерна рівність, правове забезпечення і регулювання, керованість, підзвітність, професіоналізм. Слід звернути увагу й на відповідальність та обов'язок з боку держави за розвиток благодійних ініціатив, що має проявлятися у створенні відповідної законодавчої бази, моральному заохоченні благодійників, прямому субсидюванні благодійних інституцій тощо (Благотворительность в России, 2004).

Отже, як бачимо, головне завдання становлення і розвитку благодійної діяльності в освіті на сучасному етапі формування демократичного, громадянського і правового суспільства полягає у створенні належних умов для сприйняття населенням, бізнесовими структурами і державою благодійної діяльності як форми громадської свободи та ініціативи. Разом із тим, вважаємо, що на тлі окреслених тенденцій все ж не варто зневажати милосердною природою благодійних практик, яка має залишатися в основі всіх благодійних намірів і справ.

Осмислення жіночої благодійної діяльності в освіті у **соціально-економічному вимірі** тісно пов'язано з попереднім тлумаченням благодійності як соціально-громадського феномену. Це виходить із того, що масштаби благодійної діяльності як соціальної практики насамперед залежать від рівня свободи економічно спроможних суб'єктів самостійно розпоряджатися частиною своїх доходів і скеровувати їх на власний розсуд до тієї чи іншої сфери громадського життя. На цій основі благодійна діяльність жінок виступає «свободною і добровільною формою перерозподілу коштів або майна приватних осіб та корпорацій» (Благотворительность в России, 2004, с. 10). З позицій регулювання стратифікаційних процесів суспільства благодійність являє собою своєрідний соціальний буфер, що контролює економічний перерозподіл між бідними та багатими, тож сприймається суспільством як необхідний і гуманний акт милосердя і соціальної справедливості, як недержавний

«соціально добровільний податок» на «свій добробут», на «розкіш життя» тощо.

У досліджуваній нами період благодійна підтримка освітньої галузі проявлялася через надання значних грошових унесків, земельних володінь; дарування маєтностей, цінних коштовностей, що було можливим за наявності багатих дарувальників, – суб'єктів благодійності. Такими на той час були світські магнатські родини та православна церква. У ході дослідження встановлено, що в українському суспільстві були створені майже всі соціально-економічні передумови, що визначали фінансову незалежність і свободу жінки, а відтак – й забезпечували її повноцінну участь у благодійному процесі як важливого суб'єкта.

Таким чином, благодійна діяльність як соціально-економічний феномен («соціалізація справедливості») є невід'ємною і важливою складовою цивілізованого розвитку суспільства. Чим більшою є економічно-майнова різниця між «багатими» і «бідними», тим ця діяльність у масштабах держави набуває значнішої соціальної цінності і справедливості, необхідної, у першу чергу, для зняття соціально-економічної напруги в суспільстві. У зв'язку з цим сучасний сектор благодійності в освіті потребує оптимального і цільового використання переваг ринкової економіки (багатоканальне фінансування освіти через запровадження систем субсидій, грантів, кредитів; запровадження корпоративного зв'язку вищих навчальних закладів із роботодавцями; розробка системи замовлень від структурних підрозділів освіти на розробку та виробництво продуктів, що забезпечуватимуть освітні процеси й ін.); використання інноваційних технологій фандрайзингу; запровадження в діяльності благодійних фондів та організацій схем соціального маркетингу; скорочення фінансових витрат шляхом залучення волонтерів; підготовка менеджерів із питань благодійності; зміцнення зв'язків у тріаді «державо-бізнес-громадський сектор»; розробки нових механізмів економічної підтримки сектору благодійної діяльності тощо.

**Висновки.** Отже, факт історичного існування благодійної діяльності жінок як дієвого важеля розбудови та розвитку освітньої галузі України свідчить про життєздатність і перспективність цього феномену, його можливість еволюціонувати, розвиватися, адекватно оновлюватися і гнучко реагувати на динамічні зміни в соціально-економічному, культурному та духовному житті суспільства. Зважаючи на прогностично-проективний потенціал жіночої благодійності, вважаємо, що в сучасних умовах входження України до світового освітнього простору саме благодійність як суспільно-громадська, соціально-економічна та професійно налагоджена сила (поряд із державними програмами підтримки) має стати важливим засобом розбудови та розвитку освітньої галузі, яка забезпечує особисте благополуччя людини, економічне процвітання держави, її могутність та авторитет.

#### Список літератури

- Благотворительность в России 2003/2004. Исторические и социально-экономические исследования.* (2004). Санкт-Петербург: Изд-во им. Н. И. Новикова.
- Друганова, О. М. (2009). *Розвиток приватної ініціативи в освіті України (кінець XVIII – початок XX століття)*. (Дис. док. пед. наук.). Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків.
- Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, (2013). *Вища школа*, 2, с. 86–106. Київ: ДП «Преса».
- Національна доктрина розвитку освіти (витяг). (2002). Затверджено Указом Президента України №347/2002 від 17.04.2002. *Управління освітою*, 15-16, с. 25–46.
- Равкин, З. (1993). *Актуальные проблемы методологии историко-педагогических исследований*. Москва.
- Сухомлинська, О. В. (2003). *Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем*. Київ: А.П.Н.

*Olena Ilchenko*

#### **WOMEN'S CHARITY IN EDUCATION OF UKRAINE THROUGH THE ASSESSMENT OF THE XXI CENTURY**

*The article deals with the historical and pedagogical assessment of women's charitable experience in education of Ukraine in the 17th century – the last quarter of the 18th century. The parameters of the assessment of women's charity are chosen: a) the expansion of the network of schools, improving their material base; b) the ability of schools to provide high-quality training of students; c) the level of financial security of the educational institution; d) education of spiritual and moral values of the person,*

*the formation of their internal needs and beliefs to develop education industry is based on the principles of charity and humanity.*

*The determining of parameters and factors has an impact on their formation when the data are taken into account. They are: the level of development of the society, socio-political conditions, the state of the economy in the country, the identified priorities in education policy, the place of the state on the international arena. In the context of the stated, the modern assessment of the experience of the charitable activities of women in Ukrainian education in the 17th century – the last quarter of the 18th century is made from positions of comprehension: 1) the spiritually-moral phenomenon; 2) the historical-pedagogical phenomenon; 3) social-public phenomenon; 4) socio-economic phenomenon.*

*The study highlights the fact of the historical existence of women's charitable activities as an effective tool of the development of education in Ukraine testifies to the vitality and sustainability of this phenomenon, its ability to evolve, develop adequately updated and flexibly respond to dynamic changes in the socio-economic, cultural and spiritual life of the society.*

*According to the prognostic-projective potential of women's charity, we believe in modern conditions of entering of Ukraine into the global educational dimension, it is the charity as a socio-civic, socio-economic and professionally organized force (along with the public programs support) has become an important means of building and development of the educational sector, which provides the personal well-being of the person, the economic prosperity of the state, its power and authority.*

**Keywords:** *charity, women's philanthropy in education, historical and pedagogical experience, historical-pedagogic assessment.*

#### References

- Blagotvoritelnost v Rossii 2003/2004. Istoricheskie i socialno-jekonomicheskie issledovaniya. (2004). [Charity in Russia 2003/2004. Historical and socio-economic studies]. St. Petersburg: Publishing house. N. I. Novikova.
- Druhanova, O. M. (2009). Rozvytok pryvatnoi initsiatyvy v osviti Ukrainy (kinets XVIII – pochatok XX stolittia). [Development of private initiative in education of Ukraine (the end of the XVIII – the beginning of the XX century)]. (Dissertation by Doctor of Pedagogical Sciences). Kharkiv National G. S. Skovoroda Pedagogical University, Kharkiv.
- Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na 2012–2021 roky. (2013). [National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012–2021]. Vyscha shkola, 2, 86–106. Kyiv: State Enterprise «Press».
- Natsionalna doktryna rozvytku osvity (vytiah). (2002). [National Doctrine of Education Development (Extract)]. Approved by Decree of the President of Ukraine No. 347/2002 from 17.04.2002. Education Management, 15-16, 25–46.
- Ravkin, Z. (1993). Aktual'nye problemy metodologii istoriko-pedagogicheskikh issledovaniy. [Actual problems of the methodology of historical and pedagogical research]. Moscow.
- Sukhomlynska, O. V. (2003). Istoryko-pedahohichniy protses: novi pidkhody do zahalnykh problem. [Historical and pedagogical process: new approaches to common problems]. Kyiv: A.P.N.

Одержано 4.09.2017 р.